

ΜΗΝΥΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ

Ανάλογα με την μορφή της παρανομίας την οποίαν είχε υποστή το θύμα, υπέβαλλε και την αντίστοιχη μήνυση στον αντίστοιχο άρχοντα. Οι νόμοι περιείχαν τις περισσότερες φορές σαφείς πληροφορίες όσον αφορά το είδος των αδικημάτων που υπάγονταν στην αρμοδιότητά τους, οπότε ο ενδιαφερόμενος (το θύμα) μπορούσε διαβάζοντας τον νόμο να αποφασίσει αν αυτός ταίριαζε ή όχι στο αδίκημα το οποίο υπέστη από τον θύτη, και να καταθέσει την αντίστοιχη μήνυση. Οι μηνύσεις, όπως και οι ακόλουθες δίκες, χωρίζονταν σε αυτές που αφορούσαν ιδιωτικές υποθέσεις και συμφέροντα, και σ' εκείνες όπου εθίγεται το δημόσιο συμφέρον. η 'Γραφή' ήταν μια μορφή μήνυσης που γινόταν για υποθέσεις όπου ο δράστης είχε υπονομεύσει με την πράξη του το δημόσιο συμφέρον καθ' οιονδήποτε τρόπο. Υπήρχαν αρκετές και διαφορετικές περιπτώσεις προσβολής του δημοσίου συμφέροντος, και συνεπώς υπήρχαν και ανάλογες 'Γραφές'.

ΑΠΑΓΩΓΗ & ΕΝΔΕΙΞΙΣ

Μια πρώτη μορφή 'Γραφής' ήταν η 'Απαγωγή'. Έτσι ονόμαζαν την δυνατότητα που έδινε ο νόμος στην Αθήνα στον οποιονδήποτε ως μηνυτή να συλλάβει όποιον θεωρούσε ότι ήταν υπεύθυνος για ανθρωποκτονία, και είτε δεν έχει διαστεί εις έτι, είτε είχε δικαστεί και καταδικαστεί, αλλά εξακολουθούσε να ήταν φυγόποινος και κυκλοφορούσε ελεύθερα μέσα στην πόλη. Και αν κάποιος σκεφτεί ότι μία τέτοια υπόθεση κάθε άλλο παρά 'δημοσίου συμφέροντος' ήταν, σφάλει· αρκεί μόνο να σκεφτεί ότι αν ένας δολοφόνος κυκλοφορούσε ελεύθερος είτε ως φυγόδικος είτε ως φυγόποινος μέσα στην πόλη, επειδή ήταν 'μιασμένος' λόγω της δολοφονίας που είχε διαπράξει θα μπορούσε να επισύρει την οργή των θεών εναντίον όλης της κοινότητας, η οποία – έστω κι αν το αγνοούσε – τον ανεχόταν να κυκλοφορεί ανάμεσά τους και συγχρωτιζόταν μαζί του. Σκεφτείτε για παράδειγμα την οργή των θεών εναντίον του λαού της Θήβας για το γεγονός ότι χρόνια μετά την δολοφονία του Λαΐου δεν είχαν συλλάβει τον δολοφόνο του, αλλά τον άφηναν να κυκλοφορεί ελεύθερα μέσα στην πόλη, επειδή φυσικά τον αγνοούσαν (Σοφ. Ο.Τ.).

Το δικαίωμα της 'απαγωγής' το ομολογεί ο Δημοσθένης «... τὸν ἀνδροφόνον δ' ὄρᾳ περιόντ' ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν, ἀπάγειν ἔξεστιν εἰς τὸ δεσμωτήριον, οὐκ οἴκαδ' οὐδ' ὅποι βούλεται, ὥσπερ σὺ δέδωκας. κἀνταυθ' ἀπαχθεὶς οὐδ' ὅτιοῦν, πρὶν ἂν κριθῇ, πείσεται, ἀλλ' ἐὰν μὲν ἄλῳ, θανάτῳ ζημιωθήσεται, ὅποιος βλέπει κάποιον δολοφόνον να περιτριγυρίζει είτε σε τόπους ιερούς, είτε και στην αγορά, έχει την άδεια να τον συλλάβει και να τον οδηγήσει στο δεσμωτήριο, κι όχι στο σπίτι του, ή όπου αλλού εκείνος θέλει, όπως εσύ νομίζεις. Και όταν οδηγηθεί εκεί δεν θα υποστή ο,τιδήποτε, πριν περάσει από δίκη, αλλά αν αποδειχθεί ένοχος, θα εκτελεστεί με θάνατο, Δημ. Κατά Αριστοκρ. 80».

Μπορούμε λοιπόν να ισχυριστούμε ότι ο νόμος της 'Απαγωγής' εισήχθη όχι για να αποκαθιστά την διαταραχθείσα έννομη τάξη μέσα στην πόλη λόγω μιας προηγηθείσης ανθρωποκτονίας, ούτε για να δικαιώνει την οικογένεια του θύματος, αλλά για να προλαμβάνει το ενδεχόμενο μιας θεϊκής αντίδρασης απέναντι στην δυσεβή και ανευλαβή πράξη της συγχρωτίσεως με δολοφόνους. Ο φόβος μιας θεϊκής οργής εναντίον του κοινωνικού συνόλου ήταν εκείνος που ευαισθητοποίησε τον νομοθέτη. Κι αν σας φαίνεται παράξενο πως θα μπορούσε ένας δολοφόνος να κυκλοφορούσε ως φυγόδικος μέσα στην πόλη, σκεφτείτε ότι η ποινική δίωξη του δολοφόνου γινόταν κατ' ανάγκη από τους συγγενείς του θύματος, και πως αν ο δολοφονηθείς δεν είχε κανένα συγγενή, τότε ο θύτης θα παρέμενε αδίκαστος.

Μας έχει διασωθεί ένα λόγος του Λυσία (Κατά Αγόρατου), στον οποίον ο συγγενής ενός θύματος κάνει χρήση του δικαιώματος που του παρείχε ο νόμος 'περί Απαγωγής'. Ο Αγόρατος στην διάρκεια της θητείας των Τριάντα Τυράννων κατήγγειλε ως υπονομευτή του τότε καθεστώτος τον Διονυσόδωρο με συνέπεια οι Τριάντα να τον συλλάβουν και να τον εκτελέσουν. Όταν αποκαταστάθηκε η Δημοκρατία το 403 ο αδελφός του θύματος, ο Διονύσιος, θέλησε να τιμωρηθεί ο υπεύθυνος της δολοφονίας του αδελφού του, όμως δεν μπορούσε να τον καταγγείλει στις αρχές, διότι όλα τα αδικήματα που διεπράχθησαν στην περίοδο των Τριάντα Τυράννων παραγράφηκαν, προκειμένου να αποφευχθούν οι αντιδικίες στην Αθήνα. Συνεπώς ο μόνος τρόπος που έμενε στον Διονύσιο για να τιμωρήσει τον Αγόρατο ήταν να κάνει χρήση του δικαιώματος που του έδινε ο νόμος περί 'Απαγωγής', δηλ. να τον συλλάβει – όπως και έγινε – και να τον οδηγήσει στους Ένδεκα με την κατηγορία ότι κυκλοφορώντας ελεύθερος 'μολύνει' τους συμπολίτες του και την πόλη.

Υπήρχε και μία παραλλαγή της 'Απαγωγής', η 'Ένδειξις'. Σύμφωνα μ' αυτήν ο κατηγορος μπορούσε να συλλάβει ο ίδιος τον κατηγορούμενο, αν ήθελε, και να τον οδηγήσει στους 'Ένδεκα', στην περίπτωση που είχε ισχυρές ενδείξεις ότι ο κατηγορούμενος θα διαφύγει και δεν θα παραστεί στην προγραμματισμένη δίκη.

ΕΦΗΓΗΣΙΣ

Μια επόμενη μορφή 'Γραφής' ήταν η 'Εφήγησις'. Επρόκειτο για καταγγελία σύμφωνα με την οποίαν ο κατήγορος οδηγούσε τον αρμόδιο άρχοντα στον τόπο όπου βρισκόταν ο κατά την γνώμη του κατηγορού ένοχος για αδικήματα που σχετιζόνταν με την παράνομη είσοδο στην χώρα λόγω εξορίας ή ανθρωποκτονίας, ή με την παράνομη ιδιοποίηση περιουσιακών στοιχείων του δημοσίου. Πρόκειται για μια μορφή μηνυτήριας καταγγελίας αντίθετης με την 'Απαγωγή', και λειτουργούσε προφανώς σε περιπτώσεις όπου ο μηνυτής για άγνωστους λόγους δεν μπορούσε ο ίδιος να προχωρήσει στην σύλληψη του κατηγορουμένου: «*Ἐφήγησις ἐστὶ δίκη εἰσαγομένη ἀπὸ τοὺς ὑποδεξαμένους τὸν εἰργόμενον ὑπὸ τῶν νόμων ἐπιβαίνειν τῆς χώρας, οἷον φυγάδα ἢ ἀνδροφόνον· ἢ ὅταν τῶν δημοσίων τι κατέχειν δοκῇ τις κρύφα, ἢ ἐφήγησις εἶναι μία δίκη που εἰσάγεται ἀπὸ αὐτοὺς που βλέπουν κάποιον να εἰσέρχεται στην χώρα, ἐνὼ του εἶναι ἀπαγορευμένο, ὅπως για ἐξόριστο ἢ δολοφόνον, ἢ ὅταν κάποιος ἔχει ὑπὸ την κατοχὴ του περιουσιακά στοιχεία του δημοσίου, Σούδα στο λήμμα ἐφήγησις*».

ΑΠΟΓΡΑΦΗ

Η 'Απογραφή' ήταν μία μήνυση που κατέθετε ο μηνυτής στους "Ἐνδεκά", και στρεφόταν εναντίον ενός Αθηναίου πολίτη ο οποίος ενώ χρωστούσε στο δημόσιο χρήματα, ο ίδιος είχε μία αρκετά μεγάλη ακίνητη περιουσία. Ο μηνυτής κατέθετε στους "Ἐνδεκά" ένα κατάλογο περιουσιακών στοιχείων του μηνυόμενου, ο οποίος απεδείκνυε ότι αυτά θα μπορούσαν αν δημευθούν να καλύψουν το χρέος στην πολιτεία. Οι "Ἐνδεκά" είχαν καθήκον να παρουσιάσουν στο δικαστήριο τις 'Απογραφές' αυτές των ακινήτων του μηνυόμενου προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως τεκμήρια στην δίκη: «*καὶ τὰ ἀπογραφόμενα χωρία καὶ οἰκίας εἰσάξοντας εἰς τὸ δικαστήριον*, Αριστ. Αθην. Πολιτ. 52,1». Αν ο μηνυτής κέρδιζε την δίκη υπέρ του δημοσίου, τότε εισέπραττε τα τρία τέταρτα της συνολικής αξίας των δικαιωμάτων του δημοσίου.

Η 'Απογραφή' ως μήνυση συζητούνταν στην κάθε Κύρια συνεδρίαση της Εκκλησία του Δήμου. Επρόκειτο για μία ειδική ημέρα συνεδρίασης, η οποία εκτός των άλλων είχε και την υποχρέωση να εξετάσει τις 'Απογραφές' των υπό δήμευσιν περιουσιών στοιχείων του μηνυόμενου «*καὶ τὰς ἀπογραφὰς τῶν δημευομένων ἀναγιγνώσκειν*, Αριστ. Αθην. Πολιτ. 43,4». Στις δίκες αυτές δεν ήταν μόνο το δημόσιο που διεκδικούσε τα εμπράγματα δικαιώματά του σε ακίνητα περιουσιακά στοιχεία του μηνυόμενου, αλλά και κάποιοι άλλοι τρίτοι ιδιώτες μπορούσαν να εμφανιστούν και να υποστηρίξουν ότι ο μηνυόμενος χρωστά και σ' αυτούς, ή ότι αυτά τα ακίνητα τους ανήκουν. Το συγκεκριμένο περιουσιακό στοιχείο τότε ονομαζόταν 'ἐνεπίσκημμα': «*ὁπότε δημευθεῖ τινὸς οὐσία, ἐξῆν προελθεῖν τῷ φάσκοντι γεγενῆσθαι δανειστῇ τοῦ ἀνδρὸς καὶ λέγειν, ὡς οφείλεται αὐτῷ ἐν τῇ οὐσίᾳ χρέος· καὶ τοῦτο λέγεται ἐπίσκημμα καὶ ἐνεπισκήψασθαι. ὁπότε δημευόταν ἡ περιουσία κάποιου πολίτη, υπήρχε ἡ δυνατότητα σ' αὐτόν που ισχυριζόταν ὅτι εἶχε δανείσει χρήματα σ' ἐκείνον, να προσέλθει στο δικαστήριο και να καταγγεῖλει ὅτι του οφείλεται ἓνα χρέος. Αὐτό το χρέος καλεῖται ἐνεπίσκημμα και ἡ διαδικασία 'ἐνεσκήπτομαι', Σούδα στο λήμμα 'Ενεπίσκημμα καὶ 'Ενεπισκήψασθαι*».

Δεν έλλειπαν και οι περιπτώσεις, αν και σπάνιες, όπου ο μηνυτής κατήγγελλε κάποιον για οφειλή στο δημόσιο μεγάλου χρηματικού ποσού, και τελικά να εμφανίζονταν στην δίκη περισσότεροι του ενός απαιτητές χρημάτων από τον μηνυόμενο. Σ' αυτήν την περίπτωση οι ιδιώτες που συνδιεκδικούσαν μαζί με το δημόσιο χρήματα από τον μηνυόμενο έπρεπε να καταβάλουν το εν πέμπτον της αξίας του επιδικίου χρηματικού ποσού ως εγγύηση «παρακαταβολήν», το οποίο το έχαναν αν έχαναν και την δίκη. Πάντως η αμοιβή του μηνυτή, η οποία έφτανε τα τρία τέταρτα της συνολικής διεκδίκησης του δημοσίου, ήταν ιδιαίτερος υπερβολική, και μάλλον ήταν έτσι νομοθετημένη, για να κινεί το οικονομικό ενδιαφέρον όλων, ώστε να παρακολουθούν και να καταγγέλλουν όσους χρωστούσαν στο δημόσιο, ή είχαν στερήσει απ' αυτό εμπράγματα δικαιώματα.

ΦΑΣΙΣ

Προκειμένου για αδικήματα που διέπρατταν άνθρωποι του εμπορικού κόσμου η μήνυση που κατετίθετο από τον μηνυτή εναντίον τους λεγόταν 'Φάσις'. Η μήνυση αυτή αφορούσε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο μηνυόμενος είχε διαθέσει προς πώληση στην Αθηναϊκή αγορά προϊόντα που τα είχε εισαγάγει παράνομα από χώρα εχθρική προς την Αθήνα. Έχουμε ένα κλασσικό παράδειγμα από τους Αχαρνείς του Αριστοφάνη, όπου ο Μεγαρέυς έμπορος φέρνει στην Αθήνα για να πουλήσει χοίρους, και ενώ ο Δικαιοπόλις είναι έτοιμος να αγοράσει, εμφανίζεται ο Συκοφάντης ο οποίος απειλεί τον Μεγαρέα με μήνυση, διότι εισήγαγε προς πώλησιν στην Αθήνα αγαθά από εχθρική τότε χώρα, τα Μέγαρα

(Αριστοφ. Αχαρ. 819-20). Στην ίδια πάλι κωμωδία ο Νίκαρχος απειλεί με μήνυση τον Βοιωτό έμπορο, διότι εισήγαγε στην Αθήνα προϊόντα δήθεν επικίνδυνα για την ασφάλειά της (910-917). Η 'Φάσις' θα μπορούσε να κατατεθεί και εναντίον εκείνου του εμπόρου ο οποίος θα είχε παρανόμως εξαγάγει προϊόντα που θα έπρεπε να διατεθούν στην Αθηναϊκή αγορά. Μια τέτοια περίπτωση μνημονεύει ο Δημοσθένης στον λόγο του 'Κατά Λεπτίνη', «*ἴστε γάρ, ὦ ἄνδρες δικασταί, τὸν νόμον ὡς χαλεπὸς ἐστίν, ἐάν τις Ἀθηναίων ἄλλοσέ ποι σιτηγήσῃ ἢ Ἀθήναζε, ἢ χρήματα δανείσῃ εἰς ἄλλο τι ἐμπόριον ἢ τὸ Ἀθηναίων, οἷαι ζημίαι περὶ τούτων εἰσίν, ὡς μεγάλαι καὶ δειναί, γνωρίζετε, δικαστές, ὅτι ο νόμος εἶναι αὐστηρὸς, ἐάν κάποιος Ἀθηναῖος ὁδηγήσῃ τροφίμα σε μία ἄλλῃ ἀγορᾷ ἐκτὸς τῆς Ἀθήνας, ἢ πάλι δανείσῃ χρήματα σε κάποια ἄλλῃ ἀγορᾷ ἐκτὸς τῆς Ἀθήνας, τι εἶδους εἶναι οἱ ποινές γι' αὐτά, πῶς δηλ. εἶναι μεγάλες καὶ βαριές*, Δημοσθ. Λεπτ. 50,6». Ο μηνυτής στην περίπτωση αυτήν αν κέρδιζε την δίκη υπέρ του δημοσίου εισέπραττε το μισό του συνολικού προστίμου που επιβαλλόταν στον παραβάτη.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΑ

Η «Εισαγγελία» ήταν μια μορφή μήνυσης η οποία αφορούσε αδικήματα που γίνονταν εις βάρος της πολιτείας. Σύμφωνα με το λεξικό της Σούδας τρεις είναι οι κατηγορίες μηνύσεων 'Εισαγγελιών', «*τρία δέ ἐστὶν εἶδη εἰσαγγελιών*». Η πρώτη κατηγορία αφορούσε δίκες για μεγάλα αδικήματα εις βάρος των συμφερόντων του δημοσίου, «*ἡ μὲν ἐπὶ δημοσίοις ἀδικήμασι μεγίστοις*». Η δεύτερη αφορούσε επιθέσεις εναντίον των δημοσίων αρχόντων «*ἐτέρα δὲ εἰσαγγελία λέγεται ἐπὶ ταῖς κακώσεσιν*», και η τρίτη όταν κάποιος επιτίθετο εναντίον ατόμων στα οποία η πόλη είχε ορίσει την ευθύνη για μία επιδιαιτησία για την διευθέτηση ενός κάποιου ζητήματος «*ἄλλη δὲ εἰσαγγελία ἐστὶ κατὰ τῶν διαιτητῶν*, Σούδα στο λήμμα 'Εισαγγελία'».

ΠΡΟΒΟΛΗ

Έτσι ονομαζόταν η μήνυση εκείνη που αφορούσε παράβαση κανόνων θρησκευτικών λατρευτικών εκδηλώσεων. Όποιος Αθηναῖος πολίτης θεωρούσε ότι στην διάρκεια μιας θρησκευτικής εκδηλώσεως υπήρξαν παραβάσεις της τελετουργίας όπως την όριζε ο νόμος, κατέθετε την μήνυσή του στην Βουλή, κι εκείνη την έφερνε προς συζήτηση στην πρώτη συνεδρίασή της μετά την λήξη της εορταστικής εκδηλώσεως. Ο Δημοσθένης στον λόγο του 'Κατά Μειδίου, 175-180' παρουσιάζει αρκετές περιπτώσεις τέτοιας παραβατικότητας σε θρησκευτικές εκδηλώσεις. Μια τέτοια συμπεριφορά εκδηλώθηκε από κάποιον πολίτη από τις Θεσπείες, ο οποίος στην διάρκεια των Ελευσινίων Μυστηρίων δεν δίστασε να πλησιάσει και να συλλάβει ένα πολίτη από την Καρία, διότι εκείνος του χρωστούσε χρήματα (Δημοσθ. Κατά Μειδ. 175, 8). Εν προκειμένω η παράβαση συνίστατο στο γεγονός ότι ο Θεσπιδεύς εκμεταλλεύτηκε την θρησκευτική αυτήν εκδήλωση για να ικανοποιήσει χρηματικές διαφορές με κάποιον άλλον. Επίσης στην διάρκεια της γιορτής των Διονυσίων στην Αθήνα ένας πολίτης κατέθεσε 'προβολήν' εναντίον ενός βοηθού κάποιου άρχοντος, διότι δέχθηκε από αυτόν επίθεση. Τέλος κάποιος πολίτης ονόματι Καλλικλής ακολουθώντας μια θρησκευτική πομπή έφιππος επιτέθηκε σε κάποιον άλλον Αθηναῖο πολίτη, και το θύμα υπέβαλε μήνυση 'προβολή' κατά του Καλλικλή.

Όμως και ολόκληρος ο λόγος του Δημοσθένη 'Κατά Μειδίου' είναι μία μήνυση 'προβολή' εναντίον του Μειδία. Η υπόθεση της δίκης αυτής έχει ως εξής: ο Δημοσθένης το 348 είχε επιλεγεί ως χορηγός διθυράμβου στα Μεγάλα Διονύσια. Ο Μειδίας προσπάθησε να εμποδίσει την ομαλή τέλεση της γιορτής, για να μη επιβραβευθεί η προσπάθεια που κατέβαλλε ο Δημοσθένης για την ομαλή τέλεση της χορηγίας. Βλέποντας ο Μειδίας ότι δεν μπορούσε να την εμποδίσει και εκνευρισμένος επιτίθεται στον Δημοσθένη και τον χτυπά. Την επομένη ημέρα ο Δημοσθένης κατέθεσε 'προβολήν' εναντίον του Μειδία και έφερε την υπόθεση στην Εκκλησία του Δήμου, προκειμένου να πάρει την έγκριση από την λαϊκή συνέλευση για την διεξαγωγή της δίκης.

ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ

Έτσι ονομαζόταν η μήνυση που κατέθετε το Αθηναϊκό δημόσιο, ή και ένα μεμονωμένο άτομο εναντίον του οιοδήποτε Αθηναῖου πολίτη ο οποίος ζητούσε να αναλάβει ένα δημόσιο αξίωμα. Στην δίκη εκείνη το ζητούμενο ήταν να αποδειχθεί η καταλληλότητα του εναγόμενου για το αξίωμα που επρόκειτο να αναλάβει. Ο έλεγχος στην προκειμένη περίπτωση καθώς και η δικαστική έρευνα γινόταν είτε για την ηλικία του, αν δηλ. ήταν μικρότερος από ό,τι όριζε ο νόμος για την ανάληψη ενός αξιώματος, είτε πάλι για το αν είχε και στο παρελθόν ασκήσει το ίδιο αξίωμα, είτε τέλος αν ο δημόσιος ή ιδιωτικός του βίος ερχόταν σε αντίθεση με ό,τι όριζαν κατά περίπτωση άλλοι νόμοι. Έχουμε για παράδειγμα ένα λόγο του Λυσία 'Υπέρ Μαντιθέου', στον οποίον ο Μαντίθεος κατηγορείται πως στην περίοδο των Τριάντα Τυ-

ράννων υπηρέτησε στο Ιππικό, πράγμα που του στερούσε το δικαίωμα να αναλάβει δημόσιο αξίωμα. Περιπτώσεις επίσης 'Δοκιμασίας' έχουμε και στους λόγους του 'Δήμου Καταλύσεως Απολογία', 'Περί της Ευάνδρου Δοκιμασίας' και 'Κατά Φίλωνος'. Η απώλεια της δίκης για τον ελεγχόμενο δεν σήμαινε και την επιβολή κάποιας ποινής, αλλά η τιμωρία του ήταν πως δεν του έδιναν την άδεια να καταλάβει το αξίωμα που ήθελε.